หลักนิติธรรมกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยฝ่ายนิติบัญญัติ

หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย (นธป.) รุ่นที่ 14”

บรรยายโดย
ศ.(พิเศษ) พรเพชร วิชิตชลชัย

“หลักนิติธรรม คือ การใช้อำนาจรัฐที่อยู่ภายใต้กฎหมาย โปร่งใส ตรวจสอบได้ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน”

1 หลักนิติธรรม (Rule of Law)

หลักพื้นฐานที่ทำให้การใช้อำนาจรัฐต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย โปร่งใส ตรวจสอบได้ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

กลไก	เนื้อหา	นัยสำคัญ
การให้ความเห็นชอบบุคคล	วุฒิสภามีอำนาจให้ความเห็นชอบบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระและศาลรัฐธรรมนูญ	กลั่นกรองคุณสมบัติ ป้องกันการแทรกแซง และรับรองความเป็นกลาง
การรับรายงานจากองค์กรอิสระ	รัฐสภารับรายงานประจำปีจาก สตง. ป.ป.ช. กกต. และองค์กรอิสระอื่น ๆ	ใช้ผลรายงานเป็นฐานในการอภิปราย ตรวจสอบ และกำกับการทำงานของฝ่ายบริหารต่อไป
การถอดถอนจากตำแหน่ง	รัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ ให้อำนาจวุฒิสภาลงมติถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญ	กลไกสุดท้ายเมื่อกลไกอื่นไม่เพียงพอ ต้องใช้ด้วยความระมัดระวังและอิงหลักฐาน
การออกกฎหมายเสริมอำนาจตรวจสอบ	ตรากฎหมายที่กำหนดหน้าที่รายงานความโปร่งใส และมาตรฐานจริยธรรมสำหรับฝ่ายบริหาร	การใช้อำนาจนิติบัญญัติสร้างกรอบกำกับดูแลฝ่ายบริหารในระยะยาว

สรุป: กลไกทั้ง 4 ประการร่วมกันเสริมสร้างระบบตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจรัฐ เพื่อให้การใช้อำนาจเป็นไปตามกฎหมาย โปร่งใส และเป็นธรรม

2 อำนาจหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ

1. ออกกฎหมาย
2. อนุมัติงบประมาณ
3. ตรวจสอบฝ่ายบริหาร

กลไกการตรวจสอบของรัฐสภา

- การตั้งกระทู้ถาม
- การอภิปรายทั่วไป
- การอภิปรายไม่ไว้วางใจ
- การตั้งคณะกรรมาธิการ
- การตรวจสอบงบประมาณ
- การติดตามผลการใช้งบประมาณ

ตรวจสอบร่วมกับองค์กรอิสระ

- **สตง.** สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน
- **ป.ป.ช.** สำนักงาน ป.ป.ช.
- **ศาลรัฐธรรมนูญ** ผู้คุ้มครองรัฐธรรมนูญ

3 ปัญหาในการตรวจสอบของรัฐสภาไทย

ปัญหาเชิงโครงสร้าง

- ระบบพรรคการเมืองทำให้ ส.ส. ไม่กล้าตรวจสอบรัฐบาลของตนเอง
- ฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติ
- ขาดความเป็นอิสระในการทำงาน

ปัญหาเชิงกระบวนการ

- กระทู้ถามไม่ได้รับคำตอบจริงจัง
- การติดตามผลไม่มีประสิทธิภาพ
- ข้อมูลไม่สมดุล ฝ่ายบริหารมีข้อมูลมากกว่า
- ขั้นตอนซับซ้อน ใช้เวลานาน

ปัญหาเชิงวัฒนธรรม

- การตรวจสอบถูกมองเป็น “เกมการเมือง”
- ขาดวัฒนธรรมความรับผิดชอบต่อสาธารณะ
- ประชาชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ

4 กรณีศึกษา

การประชุมลับ (In Camera)
ขาดความโปร่งใส ประชาชนเข้าถึงข้อมูลไม่ได้ กระทบต่อสิทธิในการรับรู้ของสังคม

การอภิปรายไม่ไว้วางใจ
กลายเป็นการเมืองมากกว่าการตรวจสอบเชิงหลักนิติธรรม เน้นโจมตี ไม่เน้นข้อเท็จจริง

การตรวจสอบโครงการขนาดใหญ่
ข้อมูลไม่ครบถ้วน ขาดความต่อเนื่องติดตามผลยาก ไม่เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง

5 ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาระบบตรวจสอบ

ด้านข้อมูล

- จัดตั้งหน่วยวิจัยอิสระของรัฐสภา
- เปิดเผยข้อมูลงบประมาณให้ประชาชนเข้าถึง
- เพิ่มคุณภาพข้อมูลให้ครบถ้วน ทันเวลา

ด้านกระบวนการ

- เพิ่มอำนาจคณะกรรมาธิการ
- พัฒนาระบบติดตามผล (Follow-up Mechanism)
- ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น เร่งรัดการดำเนินการ

ด้านวัฒนธรรมการเมือง

- สร้างวัฒนธรรมตรวจสอบเพื่อประโยชน์สาธารณะ
- ส่งเสริมจริยธรรมและความรับผิดชอบของนักการเมือง
- ยกย่องนักการเมืองที่ตรวจสอบอย่างสร้างสรรค์

ด้านองค์กรอิสระและภาคประชาชน

- คุ้มครองผู้เปิดโปงข้อมูล (Whistleblower Protection)
- เพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและสื่อมวลชน
- เสริมความเป็นอิสระและประสิทธิภาพขององค์กรอิสระ

6 ข้อสรุป

“ **หลักนิติธรรม**จะเกิดขึ้นจริงไม่ได้ หากไม่มีระบบตรวจสอบอำนาจรัฐที่เข้มแข็ง โปร่งใส และเป็นอิสระ ”

การตรวจสอบที่ดีต้องไม่ใช่เพียง **“เครื่องมือทางการเมือง”** แต่ต้องมุ่งคุ้มครอง**ประโยชน์สาธารณะ**และ**สิทธิเสรีภาพของประชาชน**

